ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 14ης Οκτωβρίου 2010 *

Στην υπόθεση C-243/09,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Verwaltungsgericht Halle (Γερμανία) με απόφαση της 25ης Μαρτίου 2009, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Ιουλίου 2009, στο πλαίσιο της δίκης

Günter Fuß

κατά

Stadt Halle,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. N. Cunha Rodrigues, πρόεδρο τμήματος, A. Arabadjiev, A. Rosas, U. Lõhmus και A. Ó Caoimh (εισηγητή) δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi
γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο G. Fuß, εκπροσωπούμενος από τον M. Geißler, Rechtsanwalt,

— η Stadt Halle, εκπροσωπούμενη από τον Willecke,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Lumma και C. Blaschke,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Pesendorfer,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους V. Kreuschitz και M. van Beek,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ L 299, σ. 9).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του G. Fuß και του εργοδότη του, της Stadt Halle, σχετικά με την μετάθεση χωρίς τη συναίνεσή του σε άλλη υπηρεσία διαφορετική από αυτήν στην οποία είχε διοριστεί ως πυροσβέστης.

Το νομικό πλαίσιο

Η κανονιστική ρύθμιση της Ενώσεως

3 Με την πρώτη αιτιολογική σκέψη, η οδηγία 2003/88 προβαίνει, για λόγους σαφήνειας, στην κωδικοποίηση των διατάξεων της οδηγίας 93/104/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ L 307, σ. 18), όπως έχει τροποποιηθεί από την οδηγία 2000/34/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 2000 (ΕΕ L 195, σ. 41, στο εξής: οδηγία 93/104). Τα κράτη μέλη όφειλαν να μεταφέρουν στο εσωτερικό δίκαιο τις οδηγίες 93/104 και 2000/34 το αργότερο μέχρι τις 23 Νοεμβρίου 1996 και την 1η Αυγούστου 2003, αντιστοίχως.

4 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 2003/88, με τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής»:

«1. Η παρούσα οδηγία καθορίζει τις στοιχειώδεις προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας όσον αφορά την οργάνωση του χρόνου εργασίας.

2. Εφαρμόζεται:

α) στις ελάχιστες περιόδους ημερήσιας και εβδομαδιαίας ανάπαυσης και ετήσιας άδειας, στο χρόνο διαλείμματος και στη μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας, και

[…]»

5 Με τίτλο «Μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας», το άρθρο 6 της ίδιας οδηγίας ορίζει:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε, σε συνάρτηση με τις επιταγές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων:

α) η εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας να περιορίζεται με νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις ή με συλλογικές συμβάσεις ή συμφωνίες μεταξύ κοινωνικών εταίρων·

β) ο χρόνος εργασίας να μην υπερβαίνει, ανά επταήμερο, τις 48 ώρες, κατά μέσο όρο, συμπεριλαμβανομένων των υπερωριών.»

6 Το άρθρο 15 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Ευνοϊκότερες διατάξεις», ορίζει :

«Η παρούσα οδηγία δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν ή να θεσπίζουν ευνοϊκότερες νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων ή να ευνοούν ή να επιτρέπουν την εφαρμογή ευνοϊκότερων συλλογικών συμβάσεων ή συμφωνιών μεταξύ κοινωνικών εταίρων για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων.»

7 Το άρθρο 17 της οδηγίας 2003/88, με τίτλο «Παρεκκλίσεις», προβλέπει:

«1. Τα κράτη μέλη, τηρώντας τις γενικές αρχές για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, μπορούν να παρεκκλίνουν από τα άρθρα 3, 4, 5, 6, 8 και 16, εφόσον η διάρκεια του χρόνου εργασίας, λόγω των ιδιαιτεροτήτων της ασκούμενης δραστηριότητας, δεν υπολογίζεται ή/και δεν προκαθορίζεται ή μπορεί να καθορίζεται από τους ίδιους τους εργαζόμενους, […]

[…]

3. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου, παρεκκλίσεις από τα άρθρα 3, 4, 5, 8 και 16, είναι δυνατόν να επιτρέπονται:

[…]

γ) για τις δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από την ανάγκη να εξασφαλισθεί η συνέχεια της υπηρεσίας ή της παραγωγής, ιδίως:

[…]

iii) […] για τις υπηρεσίες […] τις πυροσβεστικές υπηρεσίες ή την πολιτική άμυνα».

8 Το άρθρο 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της εν λόγω οδηγίας έχει ως εξής:

«Ένα κράτος μέλος δύναται να μην εφαρμόζει το άρθρο 6, τηρώντας πάντα τις γενικές αρχές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, εφόσον λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται ότι:

α) ο εργοδότης δεν ζητά από τον εργαζόμενο να εργασθεί περισσότερες από 48 ώρες ανά επταήμερο, περίοδο που υπολογίζεται ως μέσος όρος της κατά το άρθρο 16, στοιχείο β΄, περιόδου αναφοράς, εκτός αν ο εργαζόμενος συναινεί για την παροχή της εργασίας αυτής·

β) ο εργαζόμενος δεν υφίσταται καμία ζημία αν δεν δεχθεί να εκτελέσει την εργασία αυτή·

γ) ο εργοδότης τηρεί και ενημερώνει αρχείο για όλους τους εργαζομένους που παρέχουν τέτοια εργασία·

δ) το αρχείο είναι στη διάθεση των αρμόδιων αρχών οι οποίες δικαιούνται να απαγορεύουν ή να περιορίζουν τη δυνατότητα υπέρβασης της ανώτατης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, για λόγους ασφάλειας ή/και υγείας των εργαζομένων·

ε) ύστερα από αίτηση των αρμοδίων αρχών, ο εργοδότης τους παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη συναίνεση των εργαζομένων για την παροχή εργασίας υπερβαίνουσας τις 48 ώρες ανά επταήμερο, υπολογιζομένης ως μέσο όρο της κατά το άρθρο 16, στοιχείο β΄, περιόδου αναφοράς.»

9 Σύμφωνα με το άρθρό της 28, η οδηγία 2003/88 τέθηκε σε ισχύ στις 2 Αυγούστου 2004.

Η εθνική νομοθεσία

10 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της κανονιστικής αποφάσεως του Land της Σαξονίας-Άνχαλτ περί της διάρκειας εργασίας των δημοσίων υπαλλήλων στην τεχνική υπηρεσία της πυροσβεστικής των δήμων και κοινοτήτων (Verordnung über die Arbeitszeit der Beamtinnen und Beamten im feuerwehrtechnischen Dienst der Städte und Gemeinden des Landes Sachsen-Anhalt), της 7ης Οκτωβρίου 1998 (στο εξής: ArbZVO-FW 1998), που ίσχυε μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2007, προέβλεπε τα εξής:

«Η κανονική διάρκεια εργασίας των υπαλλήλων που απασχολούνται σε εργασία με βάρδιες και των οποίων η εβδομαδιαία δραστηριότητα λαμβάνει χώρα κυρίως στο τμήμα επιφυλακής είναι κατά μέσο όρο 54 ώρες. […]»

11 Με ισχύ από 1ης Ιανουαρίου 2008, ο ArbZVO-FW 1998 αντικαταστάθηκε από τον ArbZVO-FW της 5ης Ιουλίου 2007 (στο εξής: ArbZVO-FW 2007).

12 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του ArbZVO-FW 2007 ορίζει:

«Η κανονική εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας των υπαλλήλων είναι 48 ώρες κατά ετήσιο μέσο όρο, συμπεριλαμβανομένων των υπερωριών.»

13 Το άρθρο 4 του ArbZVO-FW 2007, με τίτλο «Ατομικές ρυθμίσεις», έχει ως εξής:

«1. Με την επιφύλαξη των γενικών αρχών της ασφάλειας και της προστασίας της υγείας, η διάρκεια της εργασίας κατά βάρδιες μπορεί να υπερβαίνει τον κανονικό μέσο χρόνο εβδομαδιαίας εργασίας του άρθρου 2, παράγραφος 1, εάν συναινούν οι εργαζόμενοι και ο εργοδότης αποδεικνύει τη συναίνεση.

2. Η συναίνεση της παραγράφου 1 μπορεί να ανακληθεί με δήλωση η οποία παράγει αποτελέσματα μετά έξι μήνες. Οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να ενημερώνεται εγγράφως.»

14 Το άρθρο 612a του γερμανικού αστικού κώδικα (Bürgerliches Gesetzbuch) προβλέπει ότι ο εργοδότης, στις συμφωνίες που συνάπτει με τον εργαζόμενο ή στα μέτρα που λαμβάνει, δεν μπορεί να μεταχειριστεί δυσμενώς τον εργαζόμενο λόγω του ότι αυτός άσκησε νομίμως τα δικαιώματά του.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

15 Ο G. Fuß είναι υπάλληλος της Stadt Halle από τις 10 Μαΐου 1982. Διορίστηκε μόνιμος υπάλληλος το 1998 με τον βαθμό του υπαρχιπυροσβέστη («Oberbrandmeister») και από τις 15 Δεκεμβρίου 2005 έλαβε τον βαθμό του αρχιπυροσβέστη («Hauptbrandmeister»).

16 Μέχρι τις 4 Ιανουαρίου 2007, ο G. Fuß υπηρετούσε στην άμεση επέμβαση της πυροσβεστικής «ενεργητική πυροπροστασία» της Stadt Halle ως οδηγός οχήματος. Το πρόγραμμα υπηρεσίας του προέβλεπε, κατά μέσον όρο, εβδομαδιαίο χρόνο εργασίας 54 ωρών.

17 Κατά τη συγκέντρωση προσωπικού που πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 2006, η διεύθυνση του Stadt Halle ανακοίνωσε στους εργαζόμενους στην υπηρεσία άμεσης επέμβασης ότι, αν ζητηθεί τήρηση της οδηγίας 2003/88, θα γίνουν μεταθέσεις στο κέντρο επιχειρήσεων της υπηρεσίας άμεσης επέμβασης.

18 Με έγγραφο της 13ης Δεκεμβρίου 2006, ο G. Fuß, επικαλούμενος τη διάταξη της 14ης Ιουλίου 2005, C-52/04, Personalrat der Feuerwehr Hamburg (Συλλογή 2005, σ. I-7111), ζήτησε στο μέλλον να μην υπερβαίνει ο εβδομαδιαίος χρόνος υπηρεσίας του το ανώτατο όριο των 48 ωρών που προβλέπεται από το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88. Με το ίδιο έγγραφο, ο G. Fuß προέβαλε αξιώσεις αποζημίωσης για τις επιπλέον ώρες που εργάσθηκε παρανόμως κατά την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου 2004 έως και 31ης Δεκεμβρίου 2006.

19 Με απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2006, η Stadt Halle έθεσε σε εφαρμογή σχέδιο στελέχωσης προσωπικού κατά το οποίο μία εκ περιτροπής καλυπτόμενη θέση, η οποία είχε μείνει κενή στο κέντρο επιχειρήσεων της υπηρεσίας άμεσης επέμβασης της πυροσβεστικής, έπρεπε να πληρωθεί από 1ης Απριλίου 2007 για την αποφυγή υπάρξεως ελλείψεων σε ειδικευμένο προσωπικό.

20 Στις 21 Δεκεμβρίου 2006, ο εργοδότης άκουσε τις απόψεις του G. Fuß σχετικά με το σχέδιο μετάθεσής του στην εν λόγω θέση. Κατά τη συνέντευξη αυτή, ο G. Fuß δήλωσε ότι επιθυμεί να συνεχίσει να εργάζεται στον τομέα άμεσης επέμβασης.

21 Με απόφαση της 2ας Ιανουαρίου 2007, η Stadt Halle μετέθεσε τον G. Fuß για περιορισμένο χρονικό διάστημα, δηλαδή από τις 5 Ιανουαρίου 2007 μέχρι τις 31 Μαρτίου 2009, στο κέντρο επιχειρήσεων της υπηρεσίας άμεσης επέμβασης, με το αιτιολογικό ότι η μετάθεση ήταν επιβεβλημένη για λόγους οργανώσεως της υπηρεσίας (στο εξής: απόφαση μετάθεσης). Κατά τη Stadt Halle, η εν λόγω θέση απαιτούσε εκπαίδευση υπαρχιπυροσβέστη, μακρόχρονη πείρα οδηγού οχήματος και εκπαίδευση για την παροχή πρώτων βοηθειών. Επιπλέον, με τη μετάθεση αυτή, ο G. Fuß θα είχε, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα να εργασθεί τηρουμένου του ανώτατου εβδομαδιαίου ωραρίου των 48 ωρών.

22 Μετά τη μετάθεσή του, ο G. Fuß εργάζεται 40 ώρες εβδομαδιαίως και δεν υποχρεούται πλέον να εργάζεται με βάρδιες σε 24ωρη υπηρεσία. Εξάλλου, λαμβανομένου υπόψη του μικρότερου αριθμού ωρών απασχολήσεως σε βαριά και ανθυγιεινή εργασία (κατά τις νυκτερινές ώρες ή σε Κυριακές και αργίες), λαμβάνει μικρότερο επίδομα για την παρεχόμενη κατά τις ως άνω χρονικές περιόδους εργασία.

23 Στις 4 Ιανουαρίου 2007, ο G. Fuß άσκησε διοικητική ένσταση ενώπιον της Stadt Halle κατά της απόφασης μετάθεσης, προβάλλοντας, κυρίως, ότι δεν επιθυμούσε να εργαστεί με διαφορετικό σύστημα προγραμματισμού εργασίας.

24 Με απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2007, η Stadt Halle απέρριψε την προσφυγή αυτή με την αιτιολογία ότι η απόφαση μετάθεσης αποτελεί προσωπικό μέτρο στηριζόμενο στο διευθυντικό δικαίωμα της ιεραρχικώς ανώτερης αρχής, το οποίο αυτή μπορεί να ασκεί κατά διακριτική ευχέρεια.

25 Στις 28 Φεβρουαρίου 2007, ο G. Fuß άσκησε προσφυγή ενώπιον του Verwaltungsgericht Halle ζητώντας την ακύρωση της αποφάσεως μεταθέσεως όσον αφορά τον ίδιο και την επανατοποθέτησή του στην προηγούμενη θέση του. Υποστηρίζει κατ' ουσίαν ότι η μετάθεσή του αποφασίσθηκε αποκλειστικά και μόνον επειδή είχε ζητήσει μείωση του χρόνου εργασίας του σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας 2003/88. Η Stadt Halle υποστηρίζει, αντιθέτως, ότι η εν λόγω απόφαση δεν είχε ως σκοπό τη λήψη δυσμενών μέτρων σε βάρος του G. Fuß, αλλά παρείχε τη δυνατότητα να ικανοποιηθεί το αίτημά του για τήρηση της εβδομαδιαίας εργασίας των 48 ωρών, χωρίς να χρειάζεται να προσαρμοστεί πρόωρα και μόνο γι' αυτόν το πρόγραμμα της υπηρεσίας, προσαρμογή που θα συνεπαγόταν οργανωτικά προβλήματα. Η τροποποίηση του προγράμματος εργασίας σύμφωνα με την οδηγία 2003/88 έπρεπε να γίνει ενιαίως για όλους τους υπαλλήλους της υπηρεσίας.

26 Στην απόφαση περί παραπομπής, το εθνικό δικαστήριο διαπιστώνει ότι η απόφαση μετάθεσης δεν αντιβαίνει στο εθνικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, αφενός, ο G. Fuß μετατέθηκε σε θέση ιδίου βαθμού και ίδιας μισθολογικής κατηγορίας. Αφετέρου, η μετάθεση του G. Fuß, ακόμη και αν δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους οργάνωσης της υπηρεσίας, βασίζεται σε αντικειμενικό λόγο, συγκεκριμένα στη βούληση να παύσει η παράβαση του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 όσον αφορά τον ενδιαφερόμενο, χωρίς ωστόσο να τροποποιηθεί ή να συμμορφωθεί με την εν λόγω οδηγία το πρόγραμμα εργασίας ή ο χρόνος εργασίας των άλλων πυροσβεστών.

27 Το εν λόγω δικαστήριο διερωτάται ωστόσο μήπως η απόφαση μετάθεσης αντιβαίνει στο άρθρο 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88.

28 Παρατηρεί ότι, βεβαίως, κατά τον χρόνο των επίδικων πραγματικών περιστατικών, το άρθρο 2, παράγραφος 1, του ArbZVO-FW 1998 δεν μπορούσε να νοηθεί ως διάταξη θεσπίζουσα εξαίρεση στο άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 υπό την έννοια του άρθρου της 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, και ότι καμία άλλη διάταξη του εθνικού δικαίου δεν προέβλεπε τη δυνατότητα μιας τέτοιας εξαίρεσης τηρουμένων όλων των λοιπών προϋποθέσεων που προβλέπει η διάταξη αυτή, ιδίως δε αυτής του εν λόγω εδαφίου, στοιχείο β΄, κατά την οποία απαγορεύεται να υποστεί ζημία ο εργαζόμενος επειδή αρνείται να συναινέσει να εργασθεί περισσότερο από τη μέγιστη διάρκεια εργασίας των 48 ωρών εβδομαδιαίως. Ωστόσο, εκτός αν γίνει δεκτό ότι τα δικαιώματα που απορρέουν από την οδηγία 2003/88 καταστρατηγούνται και ο σκοπός της έχει ματαιωθεί, η απαγόρευση να υποστεί ζημία ο εργαζόμενος πρέπει κατά μείζονα λόγο να ισχύσει όταν ο εργοδότης απαιτεί από τον εργαζόμενο διάρκεια εργασίας που υπερβαίνει το ανώτατο όριο που προβλέπει το εν λόγω άρθρο 6, στοιχείο β΄, και ο εργαζόμενος επιμένει στην τήρηση της διάταξης αυτής.

29 Κατά το αιτούν δικαστήριο, τίθεται ωστόσο το ζήτημα του κατά πόσον η έννοια της «ζημίας» του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 πρέπει να ερμηνευθεί από αντικειμενική ή υποκειμενική σκοπιά. Από υποκειμενική σκοπιά, πρέπει να αναγνωριστεί ότι ο G. Fuß υπέστη ζημία εφόσον ο εργαζόμενος αυτός αντιλαμβάνεται τη μετάθεσή του ως κύρωση. Αντιθέτως, από αντικειμενική σκοπιά, ο G. Fuß δεν υπέστη καμία ζημία διότι η νέα θέση εργασίας είναι λιγότερο επικίνδυνη από την προηγούμενη και του δίνεται η δυνατότητα να αποκτήσει περαιτέρω επαγγελματικά προσόντα. Βεβαίως, ο G. Fuß απώλεσε εισόδημα διότι μειώθηκε το ειδικό επίδομα για την παρεχόμενη υπό δυσμενείς χρονικές συνθήκες υπηρεσία. Ωστόσο, η μείωση αυτή δικαιολογείται από το γεγονός ότι υπηρετεί λιγότερο χρόνο υπό δυσμενείς χρονικές συνθήκες και αντισταθμίζεται από την ωφέλεια του περισσότερου ελεύθερου χρόνου. Εξάλλου, η περιορισμένη χρονικά διάρκεια της μετάθεσης δεν ασκεί επιρροή εφόσον, σύμφωνα με τον ArbZVO-FW 2007, όπως ισχύει από 1ης Ιανουαρίου 2008, ο G. Fuß μπορεί να παραμείνει σε θέση εργασίας μη υπαγόμενη στην υπηρεσία άμεσης επέμβασης εάν δεν συναινεί στην υπέρβαση του εβδομαδιαίου ορίου εργασίας των 48 ωρών.

30 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Verwaltungsgericht Halle αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Η κατά το άρθρο 22, παράγραφος 1, [πρώτο εδάφιο,] στοιχείο β΄, της οδηγίας [2003/88] ζημία πρέπει να προσδιορίζεται κατά τρόπο αντικειμενικό ή υποκειμενικό;

2) Υφίσταται ζημία, κατά την έννοια του άρθρου 22, παράγραφος 1, [πρώτο εδάφιο,] στοιχείο β΄, της οδηγίας [2003/88], στην περίπτωση που υπάλληλος της υπηρεσίας άμεσης επέμβασης μετατεθεί χωρίς τη συναίνεσή του, λόγω του αιτήματός του για τήρηση της μέγιστης διάρκειας εργασίας στο μέλλον, σε άλλη υπηρεσιακή θέση που απαιτεί κατά κύριο λόγο απασχόληση εντός της υπηρεσίας;

3) Θεωρούνται οι χαμηλότερες αποδοχές ζημία, κατά την έννοια του άρθρου 22, παράγραφος 1, [πρώτο εδάφιο,] στοιχείο β΄, της οδηγίας [2003/88], στην περίπτωση που, λόγω της μετάθεσης, μειώνεται η έκταση της παρεχόμενης υπό δυσμενείς χρονικές συνθήκες υπηρεσίας (κατά τις νυκτερινές ώρες ή σε Κυριακές και αργίες) και, κατά συνέπεια, μειώνεται και το ύψος του επιδόματος που χορηγείται όταν παρέχεται τέτοια υπηρεσία;

4) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο δεύτερο ή στο τρίτο ερώτημα, είναι δυνατόν να αντισταθμιστεί η ζημία που προκλήθηκε από τη μετάθεση με άλλα πλεονεκτήματα της νέας υπηρεσιακής θέσης, όπως λιγότερος χρόνος εργασίας ή επιμόρφωση;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

31 Με τα ερωτήματά του, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν εάν η έννοια της «ζημίας» του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 αντιβαίνει σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή της κύριας δίκης, η οποία παρέχει τη δυνατότητα σε εργοδότη του δημόσιου τομέα να μεταθέσει χωρίς τη συναίνεσή του εργαζόμενο απασχολούμενο ως πυροσβέστη στην υπηρεσία άμεσης επέμβασης, με το αιτιολογικό ότι αυτός ζήτησε να τηρηθεί στην εν λόγω υπηρεσία άμεσης επέμβασης το ανώτατο όριο μέσης εβδομαδιαίας εργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας αυτής.

32 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η οδηγία 2003/88, έχει ως σκοπό τον καθορισμό των στοιχειωδών προδιαγραφών για τη βελτίωση των συνθηκών διαβιώσεως και εργασίας των εργαζομένων με την προσέγγιση των εθνικών διατάξεων, ιδίως όσον αφορά τη διάρκεια του χρόνου εργασίας. Η εναρμόνιση αυτή, στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της οργανώσεως του χρόνου εργασίας αποσκοπεί στην εξασφάλιση καλύτερης προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, χορηγώντας τους κατώτατες περιόδους αναπαύσεως -μεταξύ άλλων, ημερήσιας και εβδομαδιαίας- καθώς και επαρκή διαλείμματα, και προβλέποντας μέση διάρκεια εργασίας ανά εβδομάδα (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2004, C-397/01 έως C-403/01, Pfeiffer κ.λπ., Συλλογή 2004, σ. I-8835, σκέψη 76· της 1ης Δεκεμβρίου 2005, C-14/04, Dellas κ.λπ., Συλλογή 2005, σ. I-10253, σκέψεις 40 και 41, καθώς και της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, C-484/04, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Συλλογή 2006, σ. I-7471, σκέψεις 35 και 36) .

33 Έτσι, βάσει του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 τα κράτη μέλη υποχρεούνται να θεσπίσουν τα αναγκαία μέτρα ώστε, σε συνάρτηση με τις επιταγές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, ο χρόνος εργασίας να μην υπερβαίνει, ανά επταήμερο, τις 48 ώρες κατά μέσον όρο, συμπεριλαμβανομένων των υπερωριών. Το όριο αυτό περί μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας αποτελεί κανόνα του κοινωνικού δικαίου της Ένωσης ιδιαίτερης σπουδαιότητας, ο οποίος

πρέπει να ισχύει για κάθε εργαζόμενο ως ελάχιστη αναγκαία προδιαγραφή προς διασφάλιση της προστασίας της ασφάλειας και της υγείας του (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Pfeiffer κ.λπ., σκέψη 100· Dellas κ.λπ., σκέψη 49, καθώς και Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου, σκέψη 38).

34 Στο πλαίσιο του συστήματος που θεσπίζει η οδηγία 93/104, καίτοι το άρθρο 15 αυτής επιτρέπει γενικώς την εφαρμογή ή θέσπιση ευνοϊκότερων για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων εθνικών διατάξεων, μόνον ορισμένες, περιοριστικώς απαριθμούμενες, από τις διατάξεις της μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο παρεκκλίσεων που προβλέπουν τα κράτη μέλη ή οι κοινωνικοί εταίροι. Επιπλέον, η εφαρμογή των παρεκκλίσεων αυτών εξαρτάται από αυστηρές προϋποθέσεις ικανές να διασφαλίσουν αποτελεσματική προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων (βλ. απόφαση Pfeiffer κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψεις 77 και 96).

35 Έτσι, το άρθρο 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2003/88, που αποτελεί αντικείμενο των προδικαστικών ερωτημάτων, παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να μην εφαρμόζουν το άρθρο 6 αυτής, εφόσον σέβονται τις γενικές αρχές της προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων και πληρούν ορισμένες σωρευτικές προϋποθέσεις που τάσσει η διάταξη αυτή, ιδίως δε εκείνη που προβλέπεται στο εν λόγω εδάφιο, στοιχείο β΄, κατά την οποία πρέπει να λαμβάνονται μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται ότι ο εργαζόμενος δεν θα υποστεί καμία ζημία αν δεν δεχθεί να εκτελέσει εργασία της οποίας η μέση εβδομαδιαία διάρκεια υπερβαίνει το ανώτατο όριο του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της ίδιας οδηγίας.

36 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι ούτε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, όπως έχει διαπιστώσει το Δικαστήριο στη σκέψη 85 της αποφάσεως της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-151/02, Jaeger (Συλλογή 2003, σ. I-8389), και στη σκέψη 98 της

αποφάσεως Pfeiffer κ.λπ., προπαρατεθείσα, ούτε το Land της Σαξονίας-Άνχαλτ, γεγονός που διαπίστωσε το αιτούν δικαστήριο με την απόφασή του περί παραπομπής και επιβεβαίωσε στο πλαίσιο της υπό κρίση διαδικασίας τόσο η Κυβέρνηση της Γερμανίας όσο και η Stadt Halle με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, έκαναν χρήση, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, αυτής της δυνατότητας παρεκκλίσεως, δεδομένου ότι οι ισχύουσες κατά τον χρόνο εκείνο διατάξεις του εσωτερικού δικαίου δεν περιελάμβαναν κανένα μέτρο ανάλογο προς το άρθρο 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2003/88 ή προοριζόμενο για τη μεταφορά της διάταξης αυτής στο εσωτερικό δίκαιο. Ερωτηθέντες επ' αυτού από το Δικαστήριο με γραπτή ερώτηση, η μεν Stadt Halle επανέλαβε τη διαπίστωση αυτή ενώ ο G. Fuß και η Αυστριακή Κυβέρνηση έλαβαν ανάλογη θέση.

37 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει συναφώς ότι αυτή η δυνατότητα παρέκκλισης του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 χρησιμοποιήθηκε στη συνέχεια από το Land της Σαξονίας-Άνχαλτ στο πλαίσιο της ρύθμισης που θεσπίστηκε μεταγενέστερα ειδικά για τη μεταφορά της εν λόγω οδηγίας σε σχέση με τους πυροσβέστες των δήμων και κοινοτήτων του Land αυτού. Ωστόσο, η εν λόγω ρύθμιση άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 2008, δηλαδή σε ημερομηνία μεταγενέστερη της αποφάσεως μεταθέσεως.

38 Επομένως, ελλείψει μέτρων του εσωτερικού δικαίου που να εφαρμόζουν τη δυνατότητα παρέκκλισης που παρέχεται στα κράτη μέλη με το άρθρο 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2003/88, η εν λόγω διάταξη δεν ασκεί καμία επιρροή στην επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης και, ως εκ τούτου, πρέπει να ληφθεί υπόψη μόνον το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας αυτής, καθόσον θεσπίζει την αρχή της τηρήσεως από τα κράτη μέλη της ανώτατης κατά μέσο όρο διάρκειας εργασίας των 48 ωρών ανά επταήμερο.

39 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της προβλεπόμενης από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ εθνικών δικαστηρίων και

Δικαστηρίου, στο τελευταίο εναπόκειται να δώσει στο αιτούν δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί. Ειδικότερα, αποστολή του Δικαστηρίου είναι να ερμηνεύει όλες τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που έχουν ανάγκη τα εθνικά δικαστήρια προκειμένου να αποφανθούν επί των διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί, ακόμη και όταν οι διατάξεις αυτές δεν αναφέρονται ρητώς στα ερωτήματα που του υποβάλλουν τα δικαστήρια αυτά (βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2007, C-45/06, Campina, Συλλογή 2007, σ. I-2089, σκέψεις 30 και 31· της 26ης Ιουνίου 2008, C-329/06 και C-343/06, Wiedemann και Funk, Συλλογή 2008, σ. I-4635, σκέψη 45, καθώς και της 2ας Σεπτεμβρίου 2010, C-66/09, Kirin Amgen, Συλλογή 2010, σ. I-7943, σκέψη 27).

40 Συνεπώς, μολονότι τυπικά το αιτούν δικαστήριο περιόρισε τα ερωτήματά του στην ερμηνεία του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88, το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα στοιχεία ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου που μπορεί να του είναι χρήσιμα για την εκδίκαση της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ασχέτως του αν το αιτούν δικαστήριο έχει κάνει σχετική μνεία κατά τη διατύπωση των ερωτημάτων του. Συναφώς, απόκειται στο Δικαστήριο να εξαγάγει, από το σύνολο των στοιχείων που του παρέχει το εθνικό δικαστήριο και ιδίως από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του κοινοτικού δικαίου που χρειάζονται ερμηνεία, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς (βλ. απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2010, C-229/08, Wolf, Συλλογή 2010, σ. I-1, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

41 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, το δικαστήριο που έχει επιληφθεί της υποθέσεως της κύριας δίκης εκτιμά ότι, εφόσον η προϋπόθεση σχετικά με τη μη ύπαρξη ζημίας του εργαζομένου, που προβλέπεται στο άρθρο 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88, έχει εφαρμογή όταν ο εργοδότης δεν έχει λάβει, ενώ υπάρχουν μέτρα του εσωτερικού δικαίου που θέτουν σε εφαρμογή τη διάταξη αυτή, τη συναίνεση του εργαζόμενου για την παρέκκλιση από το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της ίδιας οδηγίας, η προϋπόθεση αυτή πρέπει κατά μείζονα λόγο να έχει εφαρμογή όταν, όπως εν προκειμένω, ο εργοδότης επιβάλλει, παρ' όλο που δεν υπάρχουν διατάξεις του εσωτερικού δικαίου που να του το επιτρέπουν,

την παρέκκλιση αυτή και ο εργαζόμενος προβάλλει την αντίθεσή του σ' αυτήν απαιτώντας την τήρηση του εν λόγω άρθρου 6, στοιχείο β΄.

42 Το αιτούν δικαστήριο υπονοεί έτσι ότι, αν ο οικείος εργαζόμενος δεν υφίσταται καμία ζημία από το γεγονός ότι δεν συναίνεσε στην υπέρβαση του ορίου των 48 ωρών που προβλέπει το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 ως ανώτατη κατά μέσο όρο διάρκεια εβδομαδιαίας εργασίας, δεν αντιβαίνει προς την οδηγία αυτή να παρέχεται στον εργοδότη η δυνατότητα, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, να αποφασίζει να τον μεταθέσει χωρίς τη συναίνεσή του σε άλλη υπηρεσία η οποία τηρεί το προβλεπόμενο στη διάταξη αυτή ανώτατο όριο, καθόσον με τη μετάθεση αυτή αίρεται η παράβαση όσον αφορά τον εν λόγω εργαζόμενο.

43 Υπό τις συνθήκες αυτές, για να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να αναδιατυπωθούν τα υποβληθέντα ερωτήματα υπό την έννοια ότι με τα ερωτήματα αυτά το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 απαγορεύει εθνική ρύθμιση, όπως αυτή της κύριας δίκης, η οποία παρέχει τη δυνατότητα σε εργοδότη του δημοσίου τομέα να μεταθέσει σε άλλη υπηρεσία, χωρίς τη συναίνεσή του, υπάλληλο εργαζόμενο ως πυροσβέστη σε υπηρεσία άμεσης επέμβασης, για τον λόγο ότι ζήτησε την τήρηση στην εν λόγω υπηρεσία της ανώτατης κατά μέσο όρο εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας που προβλέπεται από την ανωτέρω διάταξη, στην περίπτωση που ο εργαζόμενος αυτός δεν υφίσταται καμία ζημία από μια τέτοια μετάθεση.

44 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 61 της προπαρατεθείσας διάταξης Personalrat der Feuerwehr Hamburg, οι δραστηριότητες των δυνάμεων άμεσης επεμβάσεως μιας δημόσιας πυροσβεστικής υπηρεσίας –εκτός από την περίπτωση εκτάκτων περιστάσεων τέτοιας βαρύτητας και εκτάσεως ώστε η επιδίωξη εύρυθμης λειτουργίας των υπηρεσιών που είναι αναγκαίες για την προστασία δημοσίων συμφερόντων να υπερισχύσει προσωρινώς έναντι του σκοπού προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων που διατίθενται στις ομάδες άμεσης επεμβάσεως και παροχής βοηθείας, περιστάσεις οι οποίες δεν συντρέχουν στην υπόθεση της κύριας δίκης– εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2003/88, οπότε το άρθρο της 6, στοιχείο β΄, απαγορεύει, κατ' αρχήν, την υπέρβαση του ορίου των 48

ωρών που προβλέπεται ως μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας, περιλαμβανομένων των περιόδων εφημερίας.

45 Πάντως, εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η εφαρμοστέα κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης ρύθμιση του Land της Σαξονίας-Άνχαλτ επέβαλε στους πυροσβέστες οι οποίοι, όπως ο G. Fuß, απασχολούνταν σε υπηρεσία άμεσης επεμβάσεως των δήμων και κοινοτήτων του Land αυτού διάρκεια εργασίας υπερβαίνουσα το ανώτατο όριο εβδομαδιαίας εργασίας του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88.

46 Υπό τις συνθήκες αυτές, για να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου, πρέπει, αφενός, να εξεταστεί αν, όπως αυτό υπονοεί, η διαπίστωση της ύπαρξης παράβασης του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι ο εν λόγω εργαζόμενος υπέστη ζημία και, αφετέρου, να προσδιοριστούν οι συνέπειες που απορρέουν για τα εθνικά δικαστήρια από ενδεχόμενη παράβαση της διάταξης αυτής.

47 Όσον αφορά, πρώτον, το κατά πόσον ασκεί επιρροή η ύπαρξη ζημίας του οικείου εργαζομένου για τη διαπίστωση παράβασης του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως, η διάταξη αυτή αποτελεί κανόνα του κοινωνικού δικαίου της Ένωσης ιδιαίτερης βαρύτητας, που επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να θεσπίσουν ανώτατο όριο μέσης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας 48 ωρών, συμπεριλαμβανομένων των υπερωριών, όπως ρητώς διευκρινίζεται στην εν λόγω διάταξη, από το οποίο, ελλείψει εφαρμογής στο εσωτερικό δίκαιο του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής, δεν μπορεί να υπάρξει παρέκκλιση όσον αφορά δραστηριότητες, όπως αυτή των πυροσβεστών, περί της οποίας πρόκειται στην κύρια δίκη.

48 Συγκεκριμένα, όπως ελέχθη στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, ορισμένες μόνον, ρητώς απαριθμούμενες, διατάξεις της οδηγίας 2003/88 μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο παρεκκλίσεων από τα κράτη μέλη ή τους κοινωνικούς εταίρους.

49 Πάντως, αφενός, το άρθρο 6 της οδηγίας 2003/88 αναφέρεται μόνο στο άρθρο 17, παράγραφος 1, αυτής, ενώ δεν αμφισβητείται ότι αυτή η διάταξη αφορά δραστηριότητες που δεν έχουν καμία σχέση με εκείνες των πυροσβεστών. Αντιθέτως, η παράγραφος 3, στοιχείο γ΄, iii, του εν λόγω άρθρου 17 αναφέρεται σε «δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από την ανάγκη να εξασφαλιστεί η συνέχεια της υπηρεσίας», μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται ιδίως οι «πυροσβεστικές υπηρεσίες […]», αλλά η εν λόγω διάταξη προβλέπει δυνατότητα παρεκκλίσεως όχι από το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας, αλλά από άλλες διατάξεις της (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Pfeiffer κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 97).

50 Αφετέρου, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 35 και 36 της παρούσας αποφάσεως, δεν αμφισβητείται ότι ούτε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ούτε το Land της Σαξονίας-Άνχαλτ έκαναν χρήση της δυνατότητας παρεκκλίσεως του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2003/88, που παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να μην εφαρμόζουν το άρθρο 6 αυτής, εφόσον πληρούνται σωρευτικώς ορισμένες προϋποθέσεις (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Pfeiffer κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 98).

51 Υπό τις συνθήκες αυτές, προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2003/88, πρέπει τα κράτη μέλη να εμποδίζουν την υπέρβαση της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, όπως αυτή καθορίζεται στο άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 (απόφαση Pfeiffer κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 118).

52 Έτσι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να καθορίζουν μονομερώς το περιεχόμενο της εν λόγω διατάξεως, εξαρτώντας από οποιαδήποτε προϋπόθεση ή περιορισμό το δικαίωμα των εργαζομένων να μην υπερβαίνει η μέση εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας τις 48 ώρες (απόφαση Pfeiffer κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 99).

53 Επομένως, η υπέρβαση του ανώτατου ορίου της μέσης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας που καθορίζεται στο άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 αποτελεί, καθαυτή, παράβαση της εν λόγω διατάξεως, χωρίς να απαιτείται να αποδειχθεί περαιτέρω η ύπαρξη συγκεκριμένης ζημίας. Ελλείψει μέτρου του εσωτερικού δικαίου που να εφαρμόζει τη δυνατότητα παρέκκλισης που προβλέπεται στο άρθρο 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της ίδιας οδηγίας, η έννοια της «ζημίας» που αναφέρεται στη διάταξη αυτή είναι παντελώς αλυσιτελής για την ερμηνεία και την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου 6, στοιχείο β΄.

54 Στην πραγματικότητα, όπως προκύπτει από τη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, δεδομένου ότι η οδηγία 2003/88 έχει ως σκοπό, με τη χορήγηση ικανοποιητικών περιόδων αναπαύσεως, την εξασφάλιση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, ο νομοθέτης της Ένωσης θεώρησε ότι η υπέρβαση της μέγιστης διάρκειας μέσης εβδομαδιαίας εργασίας που προβλέπεται στο εν λόγω άρθρο 6, στοιχείο β΄, στο μέτρο που στερεί από τον εργαζόμενο μια τέτοια περίοδο αναπαύσεως, του προκαλεί, από μόνη της, ζημία εφόσον με τον τρόπο αυτό θίγεται η ασφάλεια και η υγεία του.

55 Επομένως, εθνική ρύθμιση όπως αυτή της κύριας δίκης, που προέβλεπε, όσον αφορά εργαζόμενο απασχολούμενο ως πυροσβέστη σε υπηρεσία άμεσης επέμβασης, διάρκεια εργασίας υπερβαίνουσα το ανώτατο όριο του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 αποτελεί παράβαση της διάταξης αυτής, χωρίς να απαιτείται να αποδειχθεί η ύπαρξη συγκεκριμένης ζημίας που υπέστη ο εργαζόμενος αυτός.

56 Όσον αφορά, δεύτερον, τις συνέπειες για τα εθνικά δικαστήρια που απορρέουν από μια τέτοια παράβαση του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, σε όλες τις περιπτώσεις που οι διατάξεις μιας οδηγίας είναι, από άποψη περιεχομένου, απαλλαγμένες αιρέσεων και αρκούντως ακριβείς, οι ιδιώτες μπορούν να τις επικαλούνται έναντι του κράτους, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων που αυτό ενεργεί υπό την ιδιότητα του εργοδότη, μεταξύ άλλων όταν το κράτος αυτό παρέλειψε να μεταφέρει εμπροθέσμως την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο ή προέβη σε πλημμελή μεταφορά της (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 152/84, Marshall, Συλλογή 1986, σ. 723, σκέψεις 46 και 49, καθώς και της 23ης Απριλίου 2009, C-378/07 έως C-380/07, Αγγελιδάκη κ.λπ., Συλλογή 2009, σ. I-3071, σκέψεις 193 και 194).

57 Πάντως, το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 ανταποκρίνεται στα κριτήρια αυτά, δεδομένου ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη, με σαφείς όρους, συγκεκριμένη υποχρέωση επιτεύξεως αποτελέσματος, η οποία δεν συνοδεύεται από καμία αίρεση όσον αφορά την εφαρμογή του κανόνα τον οποίο θεσπίζει, ο οποίος συνίσταται στην καθιέρωση ανωτάτου ορίου 48 ωρών, περιλαμβανομένων των υπερωριών, όσον αφορά τη μέση εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας (βλ., συναφώς, απόφαση Pfeiffer κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 104).

58 Συναφώς, μολονότι η οδηγία 2003/88 παρέχει στα κράτη μέλη, με το άρθρο της 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, τη δυνατότητα να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις του άρθρου της 6, το γεγονός αυτό δεν θίγει τον σαφή και απαλλαγμένο αιρέσεων χαρακτήρα αυτού του στοιχείου β΄ του άρθρου αυτού. Συγκεκριμένα, η ευχέρεια των κρατών μελών να μην εφαρμόζουν το άρθρο 6 εξαρτάται από την τήρηση όλων των προϋποθέσεων του εν λόγω άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, οπότε είναι δυνατόν να προσδιοριστεί η ελάχιστη προστασία που πρέπει οπωσδήποτε να παρέχεται (βλ., συναφώς, απόφαση Pfeiffer κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 105).

59 Επομένως, το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 πληροί όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την παραγωγή αμέσου αποτελέσματος (βλ., συναφώς, απόφαση Pfeiffer κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 106).

60 Συνεπώς, εφόσον, κατά την ημερομηνία των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, είχε λήξει η προθεσμία μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας 93/104 και το Land της Σαξονίας-Άνχαλτ δεν είχε, μέχρι την ημερομηνία αυτή, προβεί σε μια τέτοια μεταφορά στο εσωτερικό της δίκαιο όσον αφορά τους πυροσβέστες που απασχολούνταν σε υπηρεσία άμεσης επέμβασης, εργαζόμενος όπως ο G. Fuß, απασχολούμενος από τη Stadt Halle σε μια τέτοια υπηρεσία, έχει δικαίωμα να επικαλεσθεί απευθείας τις διατάξεις του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 κατά αυτού του εργοδότη του δημοσίου τομέα προκειμένου να γίνει σεβαστό το δικαίωμα μέσης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας μη υπερβαίνουσας τις 48 ώρες που εξασφαλίζει η εν λόγω διάταξη.

61 Συναφώς, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, εφόσον η εν λόγω διάταξη έχει άμεσο αποτέλεσμα, επιβάλλεται σε όλες τις αρχές των κρατών μελών, δηλαδή όχι μόνον στα εθνικά δικαστήρια αλλά και σε όλα τα όργανα της διοικήσεως, συμπεριλαμβανομένων των οργάνων της αυτοδιοικήσεως, όπως τα ομόσπονδα κράτη, οι δήμοι ή οι κοινότητες, και οι αρχές αυτές υποχρεούνται να την εφαρμόσουν (βλ., συναφώς, απόφαση της 22ας Ιουνίου 1989, 103/88, Costanzo, Συλλογή 1989, σ. 1839, σκέψεις 30 έως 33).

62 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η Stadt Halle θεωρεί ότι η μετάθεση του G. Fuß χωρίς τη συναίνεσή του, μετά το αίτημα προς τον εργοδότη του να τηρηθεί το ανώτατο όριο εβδομαδιαίας εργασίας του άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88, σε άλλη υπηρεσία στην οποία τηρείται το ανώτατο αυτό όριο αρκεί για να εξασφαλιστεί η πλήρης εφαρμογή της οδηγίας αυτής όσον αφορά τον G. Fuß, εφόσον η εν λόγω μετάθεση τερματίζει τη διαπραττόμενη σε βάρος του παράβαση του δικαίου της Ένωσης.

63 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, τα εθνικά δικαστήρια και τα όργανα της διοίκησης οφείλουν να εφαρμόσουν στο ακέραιο το δίκαιο της Ένωσης και να προστατεύσουν τα δικαιώματα που αυτό παρέχει στους ιδιώτες, αφήνοντας εν ανάγκη ανεφάρμοστη οποιαδήποτε αντίθετη διάταξη του εσωτερικού δικαίου (βλ., συναφώς, αποφάσεις Costanzo, προπαρατεθείσα, σκέψη 33, και της 11ης Ιανουαρίου 2007, C-208/05, ITC, Συλλογή 2007, σ. I-181, σκέψεις 68 και 69 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

64 Εν προκειμένω, είναι απαραίτητο να διασφαλίζεται στο ακέραιο από την εσωτερική έννομη τάξη η πρακτική αποτελεσματικότητα των απορρεόντων από το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 δικαιωμάτων των εργαζομένων (βλ. απόφαση Dellas κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 53).

65 Πάντως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι μετάθεση χωρίς τη συναίνεση του εργαζόμενου, όπως αυτή της κύριας δίκης, έχει ως αποτέλεσμα να καταστήσει άνευ αντικειμένου το δικαίωμα ανώτατου ορίου εβδομαδιαίας εργασίας 48 ωρών που απονέμει το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88, το οποίο έχει αναγνωριστεί από το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα διάταξη Personalrat der Feuerwehr Hamburg, σε πυροσβέστη απασχολούμενο σε υπηρεσία άμεσης επέμβασης, όπως ο G. Fuß, και, επομένως, το εν λόγω μέτρο μηδενίζει την πρακτική αποτελεσματικότητα αυτής της διατάξεως σε σχέση με τον εν λόγω εργαζόμενο. Είναι επομένως προφανές ότι το εν λόγω μέτρο δεν εξασφαλίζει την ακέραια εφαρμογή του εν λόγω άρθρου 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 ούτε την προστασία των δικαιωμάτων που απονέμει η διάταξη αυτή στους εργαζόμενους στο οικείο κράτος μέλος.

66 Περαιτέρω, όπως ορθώς προέβαλε η Επιτροπή, το θεμελιώδες δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, που διασφαλίζεται από το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, ΣΕΕ, «έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες», επηρεάζεται ουσιωδώς εάν ο εργοδότης, ως αντίδραση σε καταγγελία ή δικαστική διαδικασία που κίνησε ο εργαζόμενος για να εξασφαλίσει την τήρηση των διατάξεων οδηγίας για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας του, έχει δικαίωμα να λάβει μέτρο όπως αυτό της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, ο φόβος τέτοιου είδους αντιποίνου κατά του οποίου δεν θα υπήρχε δυνατότητα ασκήσεως ένδικης προσφυγής ενδέχεται να αποτρέψει τους εργαζόμενους που φρονούν ότι εθίγησαν από μέτρο του εργοδότη τους να προβάλλουν τα δικαιώματά τους διά της δικαστικής οδού και επομένως είναι ικανός να υπονομεύσει σοβαρά την επίτευξη του σκοπού που επιδιώκει η οδηγία (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 22ας Σεπτεμβρίου 1998, C-185/97, Coote, Συλλογή 1998, σ. I-5199, σκέψεις 24 και 27).

67 Επομένως, στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88 έχει την έννοια ότι απαγορεύει

εθνική ρύθμιση, όπως αυτή της κύριας δίκης, η οποία παρέχει τη δυνατότητα σε εργοδότη του δημοσίου τομέα να μεταθέσει χωρίς τη συναίνεσή του σε άλλη υπηρεσία εργαζόμενο απασχολούμενο ως πυροσβέστη σε μονάδα άμεσης επέμβασης, λόγω του ότι ζήτησε να τηρηθεί στην εν λόγω μονάδα το ανώτατο όριο μέσης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας που προβλέπεται με τη διάταξη αυτή. Το γεγονός ότι ο εργαζόμενος αυτός δεν υφίσταται, λόγω της μετάθεσης, καμία συγκεκριμένη ζημία πέραν αυτής που απορρέει από την παράβαση του εν λόγω άρθρου 6, στοιχείο β΄, δεν ασκεί συναφώς επιρροή.

Επί των δικαστικών εξόδων

68 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 6, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, έχει την έννοια ότι απαγορεύει εθνική ρύθμιση, όπως αυτή της κύριας δίκης, η οποία παρέχει τη δυνατότητα σε εργοδότη του δημοσίου τομέα να μεταθέσει χωρίς τη συναίνεσή του σε άλλη υπηρεσία εργαζόμενο απασχολούμενο ως πυροσβέστη σε μονάδα άμεσης επέμβασης, λόγω του ότι ζήτησε να τηρηθεί στην εν λόγω μονάδα το ανώτατο όριο μέσης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας που προβλέπεται με τη διάταξη αυτή. Το γεγονός ότι ο εργαζόμενος αυτός δεν υφίσταται, λόγω της μετάθεσης, καμία συγκεκριμένη

ζημία πέραν αυτής που απορρέει από την παράβαση του εν λόγω άρθρου 6, στοιχείο β΄, δεν ασκεί συναφώς επιρροή.

(υπογραφές)